

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** В роботі розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку кредитної діяльності банківських установ. Проаналізовано динаміку обсягів банківського кредитування в Україні, його спрямованість та результативність, визначено коло проблем і подальших перспектив банківського кредитування суб'єктів економіки.*

***Ключові слова:** банківські установи, кредитна діяльність, кредитні послуги, кредитний портфель, кредитна політика, процентні ставки*

JEL cod classification: G21

*Yakusheva I.E., PhD, Associate Professor of
Department of finance, banking and insurance*

BANKING CREDIT ACTIVITIES: CURRENT SITUATION AND PROSPECTS

***Abstract.** Crediting activities of banking institutions is a complex multi-component process involving various operations and practical actions aimed at the formation of credit services, which differ in terms, requirements, mechanism of provision and repayment. Optimization and consistency of all stages of the credit process is the basis of effective crediting activities of banks.*

The credit market of Ukraine has a tendency to decrease the number of banking institutions: their number has decreased more than twice. At the same time, the total assets of working banks increased and, accordingly, the crediting processes of economic entities and individuals accelerated - by 14.5% and 9.8%, respectively. The total credit portfolio of domestic banks increased by 11.2%. But for the recovery and development of the Ukrainian economy, the scale of bank lending remains extremely insufficient.

The credit activity ratio in 2019 gained the highest value for the analyzed period, characterizing the credit strategy of the country's banks as aggressive, aimed at profit. But such a strategy is also associated with increasing the risk of lending.

Recently, there has been an increasing interest of banking institutions in lending to the credit market - that is, the volume of consumer lending is increasing. For banks themselves, credit services to households remain the most profitable segment - such loans have a high interest margin, and their short-term nature allows to accelerate the turnover of the loan portfolio. In addition, consumer loans are widely available and are characterized by a simplified registration procedure, with relatively low risk for lenders.

The average cost of loans remains high, which prevents business entities from attracting additional financial resources. In addition, the size of the market rate of interest does not fully reflect the real value of the borrowing facilities. Significant components of the cost of the loan are the amount of periodic fees charged by the bank for related services.

Disturbing the imbalance due to the orientation of the banking business to quick profit generation justifies the need for close cooperation between banking institutions and the state. At the state level, it is necessary to create conditions for economic growth - a favorable investment climate in the country, programs for supporting priority areas of economic activity, improving the well-being of the population and ensuring political stability.

Keywords: *banking institutions, credit activity, credit services, loan portfolio, credit policy, interest rates*

Постановка проблеми. В сфері банківської діяльності особливе значення мають кредитні продукти та послуги, які спрямовані на розширення фінансових можливостей суб'єктів економіки. Кредитна діяльність є класичним видом банківської діяльності, тобто основною, домінуючою, банкоутворюючою. Масштабність, активність та ефективність кредитної діяльності є вирішальним фактором успішності на ринку кожної банківської установи, як класичного представника фінансового посередництва. Це, відповідно, вимагає від банківських структур постійної роботи щодо удосконалення власної кредитної діяльності, оптимізації кредитного портфелю, введення інноваційних механізмів і інструментів кредитування, розширення асортименту кредитних послуг і програм. Тому дослідження питань стану і тенденцій розвитку кредитної діяльності банківських установ завжди залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження стану, масштабів, ефективності кредитної діяльності банків важливе та багатоаспектне питання, що знаходиться в центрі уваги багатьох вітчизняних та іноземних вчених, а саме А. А. Вишневського, Л. К. Воронової, О. А. Костюченка, Н. С. Кузнєцової, Т. Т. Ковальчука, В. Д. Лагутіна, І. М. Лазепка, А. М. Мороза, Л. О. Примостки, М. Ф. Пуховкіної, М. І. Савлука, В. Д. Богданюка, А. В. Гаврікова, Л. О. Дзюблюка. Але суттєві і постійні зміни в динаміці ринку кредитних послуг, зростання невизначеності, напруженості та ризикованості потребує перманентного моніторингу стану кредитної діяльності банківських структур, формування, обробки та аналізу масиву даних щодо кредитування для обґрунтування актуальних стратегічних рішень.

Метою статті є дослідження кредитної діяльності вітчизняних банків, сучасного стану ринку кредитних банківських послуг, оцінка динаміки обсягів банківського кредитування в Україні, його результативності, визначення проблем і подальших перспектив банківського кредитування суб'єктів економіки.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Нарощування економічного потенціалу країни в значній мірі пов'язано з наявністю розвинутого кредитного ринку, який є вагомим часткою загального фінансового ринку, і має особливості і переваги порівняно з іншими його сегментами. Лідерами вітчизняного кредитного ринку на сьогодні є, перш за все, банківські установи, яким притаманна особлива роль в перерозподілі фінансових ресурсів економіки.

На кінець 2019 року банківський сектор України був представлений 76 банками, які відповідають вимогам НБУ щодо капіталізації, стабільності, прозорості та ефективності. В той же час відмічається погіршення структури банківської системи: якщо у 2015 році банки з іноземним капіталом склали 31% загальної кількості установ, то на початок 2019 року їх частка зросла до 48% [5]. Оптимістичними виглядають основні показники діяльності банків починаючи з 2018 року, які свідчать про значне підвищення прибутковості банківського бізнесу.

Кредитна діяльність банківських установ це складний багатокомпонентний процес, що включає різноманітні операції та практичні дії спрямовані на формування кредитних послуг, які відрізняються умовами, вимогами, механізмом надання та погашення. Оптимізація і узгодженість всіх етапів реалізації кредитного процесу виступає основою результативної кредитної діяльності банків. Наслідком провадження кредитної діяльності банківської установи є створення якісної кредитної послуги [1]. Високоякісні кредитні послуги забезпечують належну дохідність банку і привабливість та найкраще задоволення потреб позичальників, які залучають кошти на виробничі та споживчі цілі.

Кредитну діяльність можна розглядати на макроекономічному рівні (в масштабах всієї банківської системи) і мікроекономічному рівні - як складову функціонування кожного конкретного банку. Основна мета управління кредитною діяльністю на рівні банку полягає в тому, щоб організувати ефективне розміщення залучених коштів в кредити і при цьому забезпечити: оптимальний рівень ризику; ліквідність; одержання прибутку від позичкових операцій; відповідність діяльності банку потребам економічної політики держави [2].

Сучасні банки пропонують широку асортимент кредитних послуг як для юридичних так і фізичних осіб. Причому, різні банківські установи запроваджують різні умови кредитування виходячи з власних орієнтирів. Проаналізуємо загальні показники кредитної діяльності вітчизняних банків за останні п'ять років представлені в табл.1.

Як бачимо з наведених даних, спостерігається стійка тенденція зменшення кількості банківських установ на фінансовому ринку України: їх чисельність скоротилася більше ніж два рази. У той же час, зросли загальні активи працюючих банків і, відповідно, прискорилися процеси кредитування господарських суб'єктів та фізичних осіб - на 14,5 та 9,8 %. Загальний кредитний портфель вітчизняних банків збільшився на 11,2 % (найменше значення величини обсягів кредитування зафіксовано у 2017 році, причому це відбулося за рахунок зменшення сум наданих кредитів фізичним особам). Але для відновлення та розвитку економіки України масштаби банківського кредитування залишаються вкрай є недостатніми.

Питома вага обсягів кредитування фізичних осіб в кредитному портфелі банківських установ на початок 2019 року практично не змінилася у порівнянні з 2015 роком, тоді як частка кредитів господарським структурам зросла на 2,4%.

Коефіцієнт кредитної активності, який відображає частку кредитних операцій в загальних активах банків на початок 2019 року набув найбільшого значення за аналізований період. Він характеризує кредитну

стратегію банків країни як агресивну, націлену на отримання прибутків за рахунок розширення обсягів кредитної діяльності, зайняття більшої частини ринку. Але така стратегія пов'язана і з підвищенням загальної ризикованості кредитної діяльності.

Таблиця 1

**Кредитна діяльність
банківських установ України за період 2015-2019 рр.**

Показники	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	Темп росту, %
Кількість банківських установ	163	117	96	82	77	47,2
Загальні активи, млн. грн	1316852	1254385	1256299	1336358	1360764	103,3
Кредити надані всього, млн, грн	1006358	1009768	1005923	1042798	1118618	111,2
У т.ч.						
- суб'єктам господарювання	802582	830632	847092	870302	919054	114,5
- Фізичним особам	179040	175711	157385	170938	196634	109,8
Питома вага в загальному обсязі кредитування, %:						
- кредитів суб'єктам господарювання	79,8	82,2	84,2	83,5	82,2	103,0
- кредитів фізичним особам	17,7	17,4	15,6	16,4	17,6	99,4
Коефіцієнт кредитної активності банків	0,76	0,80	0,80	0,78	0,82	107,9

*Джерело: розроблено автором на основі [5]

Останнім часом на кредитному ринку спостерігається зростання інтересу банківських установ до кредитування населення – тобто нарощуються обсяги споживчого кредитування. Це пояснюється багатьма чинниками, в першу чергу з низькими доходами населення (неможливість більшої частини громадян здійснювати значні за сумами покупки), що і обумовлює високий попит на споживчі кредити. З іншого боку, невисокий рівень доходів населення в Україні є і стримуючим фактором

розповсюдження споживчого кредитування [3]. Для самих банків кредитні послуги домогосподарствам залишаються найбільш прибутковим сегментом – такі кредити мають високу процентну маржу, а їх короткостроковий характер дозволяють прискорити оборотність кредитного портфелю. Крім того, споживчі позики широко доступні і характеризуються спрощеною процедурою оформлення, мають відносно низький ризик для кредиторів.

На підставі аналітичних даних НБУ у 2019 році зростання активів банківської системи обумовлено, насамперед, прискоренням роздрібного кредитування за всіма програмами. Приріст кредитів фізичним особам перевищує 30 %, корпоративні кредити зросли за другий квартал на 3, 1%, проте частково це відбулося через сезонний фактор і кредитування державних підприємств [4]. У деяких комерційних банках (наприклад АТ «Ідея-банк») кредиті фізичним особам займають 98% у структурі кредитного портфелю. Але, поживлення кредитування мікропідприємств та населення, не дозволяють розраховувати на системний вплив зростання економіки країни.

Більш 80% всіх споживчих кредитів складають беззаставні позики (кредити готівкою, кредитні картки, кредити на купівлю споживчих товарів). Тобто такий вид кредитування спрямований на обслуговування платіжних потреб суб'єктів економіки.

Важливим чинником, що впливає на активність кредитної діяльності банків і попит на кредитні послуги з боку потенційних позичальників є розмір відсоткової ставки. Але зв'язок між масштабами кредитування і ціною кредитів непростий. Перш за все, кореляція простежується між обліковою ставкою центрального банку і комерційними ставками банківських установ.

Облікова ставка НБУ (яка характеризує стратегію грошово-кредитного регулювання і слугує орієнтиром вартості грошей) значно коливалася за п'ятирічний період: з 19,5% у 2015 році до 13,5 % наприкінці 2019 року [5]. Це певний сигнал для банківських структур щодо зниження вартості грошей і відповідно ставки за кредитами. Традиційно вважається, що

зниження облікової ставки центробанку і активізація на цієї основі механізму рефінансування банківських установ слугує спрямовуванню коштів у кредитування економіки, збільшуючи пропозицію фінансових ресурсів і навпаки. Але на практиці це не спрацьовує і кошти не доходять до реального сектору. Як бачимо, середня ціна кредитів залишається високою, що стримує господарчих суб'єктів залучати додаткові фінансові ресурси. Крім того, розмір ринкової процентної ставки не відображає в повній мірі реальної вартості кредитних коштів для позичальників, так як вагомими складовими вартості кредиту є розмір періодичних комісій, що стягується банком, плата за супутні послуги.

Таблиця 2

**Середнє значення вартості кредитів банківських установ
(в національній валюті), %**

Розмір відсоткової ставки	2015	2016	2017	2018	2019
Усього	20,65	17,15	17,35	20,65	24,45
у т.ч.					
- короткострокові	19,95	17,5	17,15	20,75	20,2
- довгострокові	22,2	20,4	20,65	23,5	25,1
фізичним особам	26,5	31,5	29,0	32,8	28,65
у т.ч.					
- короткострокові	27,65	34,7	30,5	33,45	29,45
- довгострокові	32,15	32,05	29,65	28,5	30,2
Суб'єктам господарювання	20,35	17,2	14,9	18,2	17,3
у т.ч.					
- короткострокові	20,75	17,55	15,5	18,1	17,45
- довгострокові	19,9	18,4	19,05	19,8	23,45

*Джерело: розроблено автором на основі джерела [6, 7]

Відсоткові ставки за кредитами встановлюється з урахуванням вартості залучення капіталу банківськими установами і рівня ризикованості конкретних об'єктів кредитування. З іншого боку, високі процентні ставки стають перешкодою зростання кредитної діяльності банків. Особливо складно задовольнити попит на довгострокові кредити, так як перш за все банківській системі бракує довгих дешевих грошей. Це значно звужує можливості банківських структур здійснювати інвестиційне кредитування.

Посилення позитивного впливу на розвиток банківського кредитного ринку тісно пов'язано зі створенням умов активного залучення потенційних споживачів кредитних послуг. Складовими таких умов є наявність достатньої інформації та необхідних знань про особливості і можливості банківського кредитування. Системна політика держави потребує реалізації заходів щодо підвищення фінансової грамотності та обізнаності широких верств населення, адекватного захисту прав споживачів фінансових послуг. Це сприятиме укріпленню довіри до банківської системи, покращенню якості кредитних послуг. Кредитна діяльність банків буде становитися більш досконалою і цивілізованою. В правовому аспекті важливим є ухвалення відповідного Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг». У Національному банку створено профільний підрозділ, який відповідатиме на скарги споживачів, причому за 2019 рік більшість звернень (33%) стосуються відносин за позичальників і банків за кредитними договорами. Серед претензій домінуючими є: різна процентна ставка у договорі та під час фактичного розрахунку за кредитами, збільшення кредитного ліміту для погашення попереднього боргу, самовільне списання банком коштів із зарплати чи інших нарахувань у рахунок погашення боргу [6].

Вітчизняний банківський сектор має недостатню захищеність від можливих макроекономічних та політичних ризиків. Комерційним банкам, які працюють в сучасних складних умовах вкрай важливо враховувати у своїй кредитній діяльності динаміку економічних коливань, пов'язаних з активністю господарських суб'єктів і динаміку фінансового циклу. Ефективна кредитна діяльність в сучасних умовах пов'язана з напрацюванням механізмів та інструментів мінімізації негативного впливу кредитного ризику.

Головною проблемою кредитного ринку України на сьогодні є спрямування кредитів в реальний сектор економіки, який, завдяки доступним кредитам, буде забезпечувати виробництво товарної маси. Вона в свою чергу

повинна балансувати з грошовою (підкреслимо, що банки – це фінансові посередники фінансового ринку, і їх основна місія в цьому напрямку – забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів економіки країни з метою розширеного відтворення [1]).

Порушення дисбалансу внаслідок орієнтації банківського бізнесу на швидке отримання прибутків в короткостроковій перспективі обґрунтовує необхідність тісної співпраці банківських установ і держави. Саме на рівні держави необхідно створити умови зростання економіки – сприятливого інвестиційного клімату в країні, програмами підтримки пріоритетних сфер економічної діяльності, підвищення добробуту населення і забезпечення політичної стабільності.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, підкреслимо, що кредитна діяльність банківських установ поки що не відіграє відчутної ролі в забезпеченні економічного зростання та розвитку реального сектору економіки країни. Тому пошквалювання кредитування, підвищення його якості та ефективності є пріоритетним завданням на рівні держави і самих банківських структур.

Кредитна діяльність банків передбачає чітко обґрунтовану кредитну політику, кредитну стратегію в основі яких покладається дотримання балансу інтересів як банківської установи так і клієнтів-позичальників. Значну увагу банкам слід звернути на формування міцної та достатньої за обсягами ресурсної бази; оптимізація відсоткової політики, посилення дієвого ризик-менеджменту.

Перспективою подальших досліджень повинне стати обґрунтування напрямів оптимізації кредитної діяльності банків та підвищення її ефективності для всіх учасників кредитного процесу на основі удосконалення взаємозв'язку держави, банківських установ та позичальників всіх рівнів.

Список літератури.

1. Малахова О.Л., Тетюк С.В. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/466/457>
2. Волкова Н.І., Кункель А.О., Тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/5736-11516-1-SM.pdf>
3. Радченко Н.Г. Споживче кредитування: сучасний стан та проблеми розвитку / Н.Г. Радченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. - №2. – с. 182-188
4. Коваленко В. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку : монографія. Одеса : Атлант, 2015. 217 с.
5. Основні показники діяльності банків: [Електронний ресурс]/ Мінфін – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
6. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>
7. Огляд банківського сектору / Національний банк України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BR12_ua.pdf?v=4

References:

1. Malaxova O.L., Tetyuk S.V. Kredy`tna diyal`nist` bankiv yak bazova peredumova zabezpechennya finansovoyi stijkosti bankivs`koyi sy`stemy` Ukrayiny` (2014) [online]. Retrieved from: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/466/457>
2. Volkova N.I., Kunkel` A.O., Tendenciyi ta osobly`vosti kredy`tnoyi diyal`nosti vitchy`znyany`x bankiv na suchasnomu etapi rozvy`tku ekonomiky` (2018) [online]. Retrieved from: <file:///C:/Users/User/Downloads/5736-11516-1-SM.pdf>
3. Radchenko N.G. Spozhy`vche kredy`tuvannya: suchasny`j stan ta problemy` rozvy`tku / N.G. Radchenko // Zbirny`k naukovy`x prac` Tavrijs`kogo derzhavnogo agrotexnologichnogo universy`tetu (ekonomichni nauky`). – 2014. - #2. – s. 182-188
4. Kovalenko V. (2015), Kredytna diialnist bankiv Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [Credit activity of Ukrainian banks: problems and prospects of development]. Odessa : Atlant
5. Osnovni pokazny`ky` diyal`nosti bankiv: [online]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
6. Oficijny`j sajt NBU [online]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>
7. Oglyad bankivs`kogo sektoru / Nacional`ny`j bank Ukrayiny` : [online]. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BR12_ua.pdf?v=4

